

ИННОВАЦИОН МОЛИЯВИЙ ХИЗМАТЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ

Юлдошев Оббос Амонович

Турон университети

Ўқитувчиси Email: abbosyuldashev667@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20746584>

Аннотация. Мақолада молиявий хизмат кўрсатиш бўйича жаҳонда мавжуд инновацион технологияларни аҳамияти ва уларни Ўзбекистонда ҳам жорий қилишнинг мақсадга мувофиқлиги тўғрисида фикр юритилади. Ушбу янги моделлар банкдан ташқари молиявий хизматларнинг аҳолига қулайликлари ошиб бораётганлигини кўрсатади ҳамда уни ривожлантириш хусусида мулоҳаза юритилиб, таклифлар келтирилади.

Калит сўзлар. тўлов тизими, масофавий банк хизматлари, рақамли технология, Buy Now Pay Later (BNPL) (ҳозир сотиб олинг, кейинроқ тўланг), Micro-lending (микрокредитлаш), Robo-advisor (робо-маслаҳатчи), Embedded Finance (ўрнатилган молия).

ЗНАЧЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ

Юлдашев Оббос Амонович

преподаватель

университета Турон Email: abbosyuldashev667@gmail.com

Аннотация. В статье рассматривается важность существующих в мире инновационных технологий по оказанию финансовых услуг и целесообразность их внедрения в Узбекистане. Эти новые модели показывают, что удобство внебанковских финансовых услуг для населения возрастает, и обсуждаются и предлагаются предложения по его развитию.

Ключевые слова. платежная система, дистанционные банковские услуги, цифровые технологии, Buy Now Pay Later (BNPL), Micro-lending (микрокредитование), Robo-advisor (робо-консультант), Embedded Finance (встроенные финансы).

THE SIGNIFICANCE OF INNOVATIVE FINANCIAL SERVICES

Yuldoshev Obbos Amonovich

Teacher at Turon University

Email: abbosyuldashev667@gmail.com

Abstract. The article discusses the importance of existing innovative technologies for financial services in the world and the feasibility of their implementation in Uzbekistan. These new models demonstrate that the accessibility of non-bank financial services to the population is increasing, and proposals for its development are being discussed.

Keywords. payment system, remote banking services, digital technology, Buy Now Pay Later (BNPL), Micro-lending, Robo-advisor, Embedded Finance.

Кириш. Бугунги кунда рақамли ахборот технологиялари иқтисодиётнинг барча соҳаларига жадал кириб бориб, унинг шакли ва моделларини ўзгартирмоқда. Маълумки жаҳонда шиддат билан ривожланаётган молиявий

хизмат соҳаси ҳар онда ўзининг янги кўринишларини намоён қилмоқда. Ўзбекистон ҳам ундан ортда қолмаслиги учун ушбу инновацион моделларни ўзига мослаб жорий қилишда давом этиши лозим бўлади. Қуйида биз ҳудди шундай молиявий хизматнинг бир қанча янги инновацион модулларининг моҳиятини ва уни қулланишнинг аҳолига қулайликларини кўриб чиқамиз.

Таҳлил ва натижалар. Аҳолига молиявий хизмат кўрсатиш бўйича жаҳонда мавжуд инновацион модулларни Ўзбекистонда жорий қилиниши молиявий хизматларда янги ривожланиш йўналишларини белгилайди ва аҳолига қўшимча қулайликлар яратади. Улар жумласига қуйидагилар киради.

1) Buy Now Pay Later (BNPL) - «Ҳозир сотиб олинг, кейинроқ тўланг» модули

«Ҳозир сотиб олинг, кейинроқ тўланг» (BNPL) — бу қисқа муддатли кредит тури бўлиб, харидорларга маълум вақт оралигида товарларни кичик бўлиб тўлаш имконини беради. Ушбу хизматлар одатда смартфон ёки ҳашаматли нарсалар каби кичик, аммо қимматли харидлар учун ишлатилади. Бошқа турдаги кредитлардан фарқли ўлароқ, BNPL кредитлари одатда фоизсиз ва камдан-кам ҳолларда қўшимча тўловлар билан таъминланади, бу уларни бюджетдаги одамлар учун мос қилади.

BNPL дастурлари бир неча ҳафта ёки ойга белгиланган тўловлар билан қисқа муддатли кредитларни таклиф қилади. Агар сотувчи BNPLни таклиф қилса, буюртма беришда ушбу вариантни танлашингиз мумкин ёки кредит картангиз ушбу хусусиятни қўллаб-қувватласа, кредит картангиз орқали BNPL хизматларидан фойдаланишингиз мумкин.

BNPL кредитлари шахсий кредитлар, ипотека ёки автомобил кредитлари каби бўлиб-бўлиб тўланадиган кредитларга ўхшаш ишлайди. Савдогар қарз берувчидан тўлиқ харид суммасини олдиндан олади ва сиз BNPL хизматини кичикроқ қисмларда тўлайсиз.

Кичкина бошланғич тўлов талаб қилиниши мумкин, одатда харид нархининг 25% атрофида, қолган сумма кейинги ҳафталарда тўланади.

Мисол учун, агар сизнинг харидингиз 1000 АҚШ доллари бўлса, сиз тўлов вақтида 250 долларни олдиндан тўлашингиз керак бўлиши мумкин, сўнгра беш ёки ўн ҳафта ичида тўловларни бешга бўлиб, 150 доллардан қолган 750 долларни тўлашингиз керак бўлади.

Кўпгина ҳолларда, тўлов сизнинг рўйхатдан ўтган кредит картангиз ёки банк ҳисобингиздан автоматик равишда ечиб олинади, аммо баъзи провайдерлар чек ёки банк ўтказмаси орқали тўлаш имкониятини таклиф қилишлари мумкин.

Ўзбекистонда BNPL тўлиқ стандарт шаклда жорий қилинмаган, лекин тўлов тизимлари ва микромолия структуралари орқали ўхшаш «рассрочка» хизматлари мавжуд.

2) Micro-lending (Mikrokreditlash) модули

Микрокредит (микрокредитлаш) – кам таъминланган аҳоли, тадбиркорлар ва кичик бизнес субъектларига кичик кредитлар (микрокредитлар) беришдир, яъни ўз бизнесини бошлаш ёки кенгайтириш ва молиявий ўзини-ўзи таъминлашга эришиш учун гаров ёки кредит тарихи йўқлиги сабабли анъанавий банклардан молия ололмайдиганлар, кўпинча

микромолиялашнинг кенгроқ концепцияси доирасида, жумладан, жамғарма, суғурта ва ўқитиш билан боғлиқ. Унинг ишлаш шакли қуйидагича:

- Мақсадли аудитория: Ривожланаётган мамлакатларда банклар томонидан рад этилган кам даромадли шахслар, ишсизлар ва кичик тадбиркорлар.
- Миқдори: Одатда бир неча юздан бир неча минг долларгача.
- Мақсад: Одамлар пул топишлари учун микрофирмаларни (масалан, кичик дўкон, ҳунармандчилик) очиш ёки кенгайтиришга ёрдам бериш.

Механизмлар:

- Гуруҳ масъулияти: Баъзида қарз олувчилар гуруҳларга бирлашадилар ва бутун гуруҳ кредитларни тўлаш учун жавобгардир.
- Тегишли хизматлар: Микромолия ташкилотлари (ММТ) кўпинча кредитлар билан бир қаторда ўқитиш, консалтинг ва бошқа хизматларни кўрсатади.
- Молиялаш манбалари: ММТлар хайрияларни оладиган нотижорат ташкилотлар ёки йирик молиявий тузилмаларнинг бир қисми бўлиши мумкин, масалан, кичик бизнес маъмурияти (СБА) фондлари билан ҳамкорлик орқали.

Афзалликлар:

- Молиявий инклюзия: анъанавий банк тизимидан ташқарида бўлганларга молиявий хизматлардан фойдаланиш имкониятини беради.
- Ижтимоий ривожланиш: ўзини-ўзи таъминлаш ва иш ўринларини яратиш орқали қашшоқликни бартараф этишга ёрдам беради.
- Тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш: маҳаллий бизнесни, айниқса аёллар ва озчиликлар бизнесини ривожлантиришга туртки беради.

3) Robo-advisor (Robo-maslahatchi) модули

Robo-advisor - бу фойдаланувчининг инвестиция портфелини минимал инсон аралашуви билан автоматик бошқариш учун алгоритмлардан фойдаланадиган рақамли платформа.

Robo-advisor - бу инвестицияларни автоматик бошқариш, молиявий мақсадларингиз, вақт оралиғи ва хавф-хатарларга бардошлилигингиз асосида портфел яратиш ва бошқариш учун алгоритмлардан фойдаланадиган рақамли платформа бўлиб, инвестицияларни, айниқса, янги бошловчилар учун арзон ва қулай қилади. Бу кам тўловлар ва минимал ҳисоб талаблари билан автоматлаштирилган активларни тақсимлашни (кўпинча арзон ЭТФлар орқали) таклиф қилиш орқали бўшлиқни тўлдиреди, гарчи баъзи хизматлар жонли маслаҳатчилар билан гибрид моделларни ҳам таклиф қилади. У қуйидагича ишлайди:

1. Сўров: Мақсадларингиз (пенсия, уй сотиб олиш), вақт оралиғи, даромад ва хавф-хатарларга чидамлик ҳақидаги саволларга онлайн жавоб берасиз (Сиз мақсадларингиз, даромадингиз ва хавф-хатарларга чидамлилигингиз ҳақида сўровномани тўлдирасиз).
2. Портфел яратиш: Алгоритм фондлар ва бошқа активлардан диверсификацияланган портфел яратади (Алгоритм активларнинг оптимал комбинатсиясини танлайди (одатда биржа фондлари)).

3. Автоматик бошқарув: Платформа сизнинг режангизга мувофиқ бўлишини таъминлаш учун портфелингизни автоматик равишда мувозанатлаштиради ва бошқаради (Робот автоматик равишда активларни сотиб олади, қайта баланслайди (белгиланган нисбатларни сақлайди) ва дивидендларни инвестиция қилади).

4. Кириш: Сиз исталган вақтда ҳисобингиз ва унинг ишлашини кузатишингиз мумкин.

Афзалликлар:

- Кам комиссия тўловлари: Одатда анъанавий молиявий маслаҳатчиларга қараганда анча паст (Сиз оз миқдорда (баъзан \$1–100 дан) сармоя киритишни бошлашингиз мумкин). Анъанавий хизматларга қараганда кичикроқ бошланғич сармояни талаб қилади (Робот хизматлари одатда йилига жами активларнинг 0,25–0,50 фоизини ташкил қилади, бу жонли молиявий маслаҳатчи хизматларидан (1% ёки ундан кўп) арзонроқдир).
- Оддийлик: мураккаб жараёнларни автоматлаштиради, инвестицияларни фаол бошқаришни истамайдиган янги бошловчилар учун идеал.
- Фойдаланиш имконияти: Катта активларингиз бўлмаса ҳам, профессионал портфел бошқарувини олиш имконини беради.

4) Embedded Finance- (ўрнатилган молия) модули

Embedded Finance — бу молиявий хизматларни банк иловасига эмас, балки одамлар ҳар куни фойдаланадиган оддий платформалар ичига “яшириб жойлаштириш” модели ҳисобланади. Оддий тилда:

Сиз такси буюртма қиляпсиз – шу иловадаёқ тўлайсиз
Сиз онлайн дўкондан харид қиляпсиз – шу ердаёқ кредитга оласиз
Сиз маркетплейсда савдо қиляпсиз – шу ердаёқ ҳисоб-китоб, суғурта, карта чиқарасиз. Бунинг барчаси — Embedded Finance.

Embedded Finance қулайликлари:

Анъанавий банк	Embedded Finance
Алоҳида банк иловаси	Банк хизматлари оддий иловалар ичида
Мураккаб жараён	1–2 босқичда хизмат
Ҳужжат талаб қилади	Автоматик КҮС
Узоқ вақт	Real-time хизмат

Хулоса ва таклифлар

Жаҳоннинг кўплаб мамлакатларида қулланилаётган юқоридаги аҳолига молиявий хизматларни инновацион ривожлантириш моделларининг Ўзбекистонда жорий қилиниши молиявий хизматларда янги ривожланиш йўналишларини очиб беради ва аҳолига қўшимча қулайликлар яратади. Жумладан,

1) Buy Now Pay Later (BNPL) (ҳозир сотиб олинг, кейинроқ тўланг) модели: аҳолининг молиявий инклюзиясини оширади, истеъмол кредити бозорини шаффофлаштиради, FinTech инновацияларни ривожлантиради, банк тизимига ортиқча босим туширмайди.

2) Micro-lending (микромолиялаш) модели: молиявий инклюзияни оширади – аҳолининг кенг қатламлари расмий молиявий хизматларга киришини осонлаштиради, бозор барқарорлигини сақлайди – макропруденциал чоралар

билан кредит хавфлари назорат қилинади, харидор ҳимоясини яхшилайти – қарз юки ва шартлар шаффоф бўлади.

3) Robo-advisor (Robo-маслаҳатчи) модели: инвестицияни демократлаштиради, харажатларни камайтиради, молиявий саводхонликни оширади, капитал бозорида фаолликни кучайтиради.

4) Embedded Finance (ўрнатилган молия) модели: молиявий хизматларни соддалаштиради, вақт ва харажатни камайтиради, банк хизматларига киришни кенгайтиради, рақамли иқтисодиётни жадаллаштиради.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Рахимова Х.У. (2024) Современные тренды в цифровизации платёжной системы Узбекистана. *MOLIYA VA BANK ISHI*, 1(2024).1-7
2. <http://www.worldbank.org/en/research>
3. www.cer.uz - сайт Центра экономических исследований.